

УДК 929.52 Кудашев:728.83«182»(477.65)

Грінченко Віктор,

кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри історії України,
grvi63@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2852-3650>

ID: R-9928-2018

Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира
Винниченка,
вул. Шевченка, 1,
м. Кропивницький, Україна, 25006

Чорний Олександр,

кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри історії України,
komandarmus12@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5169-3554>

ID: R-9954-2018

Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира
Винниченка,
вул. Шевченка, 1,
м. Кропивницький, Україна, 25006

DOI 10.5281/zenodo.2267860

Grinchenko Viktor,

Candidate of Historical Sciences, Associate Pro-
fessor, Associate Professor of the Department of
History of Ukraine,
grvi63@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2852-3650>

ID: R-9928-2018

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State
Pedagogical University,
1 vul. Shevchenka, Kropyvnytskyi, Ukraine,
25006

Chornyi Oleksandr,

Candidate of Historical Sciences, Associate Pro-
fessor, Associate Professor of the Department of
History of Ukraine,
komandarmus12@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5169-3554>

ID: R-9954-2018

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State
Pedagogical University,
1 vul. Shevchenka, Kropyvnytskyi, Ukraine,
25006

Родинний маєток князів Кудашевих у Малій Висці

Стаття присвячена родинному маєтку князів Кудашевих, який знаходиться у Малій Висці на Кіровоградщині. Маловисківська гілка знатного татарського роду бере свій початок від князя Данила Кудашева, який разом із сім'єю оселився у Малій Висці наприкінці XVIII ст. Його нащадки володіли маєтком до початку 80-х рр. XIX ст. Рід Кудашевих дав вітчизняній історії ряд знакових постатей, які чимало зробили для військової та політичної історії, науки, техніки та культури. З-поміж відомих представників роду фіксуються герой наполеонівських війн генерал-майор М. Д. Кудашев, Київський губернатор С. Д. Кудашев, авіаконструктор О. С. Кудашев, всесвітньо відомий філософ М. О. Бердяєв, очільник уряду Української Держави С. М. Гербель та інші. Представників роду об'єднують не лише родинні (кровні) зв'язки, а й родинне гніздо – маєток у Малій Висці, який зберігся до сьогоднішнього дня. Автори на основі доступних матеріалів зробили спробу узагальнення не лише деяких даних з генеалогії роду Кудашевих, а й описали дім-маєток Кудашевих у Малій Висці та спробували визначити можливий час його побудови.

У дослідженні використано порівняльно-історичний, історико-типологічний, історико-оглядовий та історико-описовий методи. Крім того, автори запропонованої розвідки у 2017 р. самостійно обстежили об'єкт, про який йдеться у статті. Це дозволило зробити детальний опис зовнішнього вигляду будинку, орієнтовно визначити час облаштування родинного маєтку князів Кудашевих у Малій Висці, встановити, до якого архітектурного стилю належить споруда, з'ясувати, яким був первинний вигляд головного та заднього (паркового) фасадів, зробити на основі старих фотографій припущення, як виглядала покрівля маєтку. У межах дослідження подаються авторські графічні реконструкції будинку Кудашевих, його фотографії 60-х років минулого століття та сучасні фото. Разом із тим автори визначили перспективні для наукового дослідження складові окресленої проблеми.

Ключові слова: генеалогія, рід Кудашевих, князь, родинний маєток, архітектура, архітектурний стиль, Мала Виска.

The family estate of Kudashevych's princes in Mala Vyska

The article is devoted to the family estate of the Kudashevych's princes, which is located in Mala Vyska in the Kirovograd region. The Malavyska branch of the noble Tatar family originates from Prince Danylo Kudashev, who, with his family, settled in Mala Vyska in the late 18th century. His descendants owned the estate until the early 80's of the 19th century. The genus of the Kudashevychs gave the national history a number of sign figures that have done a lot for military and political history, science, technology and culture. Among the well-known representatives of the family are recorded the hero of the Napoleonic wars Major General M.D.Kudashev, Kiev Governor S.D.Kudashev, aircraft designer O.S.Kudashev, world-famous philosopher M.A.Berdyaev, head of the government of the Ukrainian State S.M.Herbert and others. Representatives of the family unite not only family (blood) ties, but also a family nest - the estate in Mala Vyska, which survived to this day. The authors, on the basis of available materials, made an attempt to summarize not only some of the genealogy data of the Kudashevych family, but also described the Kudashevych's House-estate in Mala Vyska and attempted to determine the possible time for its construction.

The comparative-historical, historical-typological, historical-survey and historical-descriptive methods are used in the study. In addition, the authors of the proposed scientific research in the fall of 2017 independently examined the object, referred to in the article. This allowed to make a detailed description of the appearance of the house, to approximate the time of the arrangement of the family estate of the Kudashevs' in Mala Vyska, to determine which architectural style the building belongs to, to find out what was the primary appearance of the main and rear (park) facades, to draw on the basis of old photographs of the assumption what the roof of the estate looked like. In the course of the research, authors' graphic reconstructions of Kudashevs' house, his photographs of the 60s of the last century and modern photos are presented. At the same time, the authors identified prospective scientific research components of the identified problem.

Key words: genealogy, the genus of the Kudashevs, prince, family estate, architecture, architectural style, Mala Vyska.

В останні десятиліття, у ході подолання заідеологізованих установок радянських часів, все більше усвідомлюється значимість відновлення розірваних зв'язків із минулим, відновлення історико-культурної пам'яті, повернення до забутих культурних традицій. У цьому процесі чільне місце займають дослідження з історії дворянських родин, які так чи інакше пов'язані з історією України, а також їхньої участі у політичному, військовому, науковому, духовно-культурному житті своєї епохи. Наукове осягнення порушеної проблематики важливе й з огляду на те, що сприяє усвідомленню значимості охорони та регенерації збережених дворянських садибних комплексів, що, як наголошується у сучасних публікаціях, матиме ще й конкретну економічну вартість за рахунок їхнього ефективного використання у туристичній індустрії [14]. Одним із таких історико-культурних об'єктів є родинна садиба Кудашевих, що знаходиться у Малій Висці, в нинішній центральній частині міста, на березі одного із вигинів русла річки Мала Вись.

Історіографічний доробок з історії роду Кудашевих доволі вагомий, але дослідження майже нічого не повідомляють з історії родинного маєтку у Малій Висці. Це зумовлює актуальність пропонованої розвідки. Чимало публікацій з історії роду та окремих його представників з'явилося останнім часом. При цьому варто відзначити, що цілісно історія маловисківської гілки роду Кудашевих не відтворена, хоча й зроблено спробу джерелознавчого осягнення історії роду Ю. Б. Нетребою [10]. Його археографічна публікація, за умови додаткових історико-генеалогічних розвідок, дозволяє цілісно поглянути на історію роду кінця XVIII – початку 80-х років XIX століття.

Не маємо права оминати увагою й історико-краєзнавчі дослідження Г. М. Перебейніса, який підготував ряд публікацій з історії Малої Виски та окремих нарисів, присвячених минулому цього населеного пункту [13]. Також доцільно згадати краєзнавчий нарис з історії Малої Виски, авторами якого є Г. К. Катана та В. О. Цись [7]. У цих дослідженнях стосовно порушеної теми є чимало помилок, неточностей та домислів, але заслугою згаданих вище авторів-краєзнавців є те, що в останній чверті минулого століття, в умовах недостатньої розробленості джерельної бази проблеми, вони зберегли тему історії роду Кудашевих та їхнього родового маєтку в історії Малої Виски, а також заклали підвалини для її дослідження в майбутньому.

Історико-генеалогічні дослідження XIX століття стосовно роду Кудашевих подають наступну інформацію: «Кудашевы – русские княжеские роды, происходящие от татарських мурз; один из них восходит к началу XVII века, исповедует магометанскую веру и внесён в V часть родословных книг Пензенской губернии; другой род Кудашевых происходит от князя Чепая-мурзы Кудашева, участвовавшего в московском осадном седении 1618 года. Этот род князей Кудашевых внесён в VI часть родословных книг Киевской и Пензенской губернии» [8, с. 927]. Сучасні дослідники генеалогії роду князів Кудашевих з цього приводу зазначають: «Княжеский род, происходящий от темниковского мурзы князя Ефая, жившего в первой половине XVI века, сын которого князь Кудаш стал родоначальником фамилии... У правнуков Кудаша прозвание через отчество и дедичество их деда и отца становится фамилией... Его потомство внесено в VI часть родословных книг Киевской, Полтавской, Тамбовской и Херсонской губернии» [4, с. 167, 171]. Як бачимо, сучасне уявлення про рід Кудашевих у цілому є більш повним і, головне, вказує на належність окремих гілок роду до Херсонського дворянства.

Родоначальниками маловисківської гілки роду Кудашевих є Данило Іванович та Катерина Сергіївна Кудашеви. У дослідженнях та документах нам вдалося відшукати небагато інформації про Данила Кудашева. Зокрема, ми встановили, що він походив з тієї гілки роду Кудашевих, яка бере свій початок від Чепая-мурзи Кудашева, який перебував на службі у московського царя і нащадки якого з часом прийняли християнство і стали російською дворянською гілкою татарського походження. Данило Іванович Кудашев за генеалогічними дослідженнями

С. В. Думіна був нащадком Чепая-мурзи Кудашева в п'ятому поколінні [4, с. 169]. Як і більшість дворян у XVIII столітті, Д. І. Кудашев знайшов себе на державній службі, паралельно з якою йому присвоювалися військові чини. Сліди Данила Івановича в історії Південної України вперше фіксуються у 70-х роках XVIII століття [9, с. 52] в період освоєння т. зв. Новоросійського краю (назва походить від Новоросійської губернії, що була утворена 22 березня 1764 р.). Перші ж документальні свідчення сягають 1769 року, саме цього року 5 листопада він отримав чин капітана [9, с. 62]. У 1771–1775 рр. асесор князь Д. І. Кудашев служив земським комісаром Катерининської провінційної комісії з центром у Белевській фортеці, у 1776 році він уже колезький асесор і прикордонний комісар у складі межової експедиції Новоросійської прикордонної комісії, що займалася облаштуванням кордону з польським Брацлавським воеводством, а 1777 року він служив кригсцолмейстром у тій же комісії [9, с. 63, 85, 109].

У період 1778–1783 рр. Д. І. Кудашев служив губернським казначеєм Новоросійської губернії з центром у Кременчуці. З 1780 року він надвірний радник і полковник, а з 1784 року – радник Катеринославського намісницького правління. Того ж року він вийшов у відставку. В офіційному документі причина відставки звучала так: «за слабостью здоровья и болезнями от должности уволен» [10, с. 47]. Детальнішу інформацію про його походження (батьків, точну дату народження і місце народження) нам поки що встановити не вдалося.

Дружина Д. І. Кудашева – Катерина Сергіївна походила з давнього грузинського роду Баратових. Відомо, що вона народилася 17 липня 1762 року. Її дід Гіві (Юрій) Бараташвілі (Баратов) емігрував до Росії разом із грузинським царем Вахтангом VI на початку XVIII століття й був його ад'ютантом [16, с. 183 – 184]. Її батько – Сергій Юрійович Баратов був досить заслуженою людиною в Росії. Він був депутатом комісії для створення нового зводу законів – Нового Уложення замість застарілого Соборного Уложення 1649 року [16, с. 184]. Відомо, що Сергій Юрійович був одружений з Уляною Іванівною Баратовою. Перші землі в Україні Сергій Баратов отримав у 30-х роках XVIII століття, а вже в середині 1770-х років він і представники його родини на території Центральної України володіли понад шістьма тисячами десятин землі, значна частина яких концентрувалася в межах сучасних Новомиргородського, Маловисківського та Олександрівського районів Кіровоградської області.

Орієнтовно в середині 80-х років XVIII століття князь Данило Кудашев став власником маєтностей у Малій Висці, а в другій половині 1790-х років – оселився у цьому населеному пункті разом із дружиною і дітьми. Цілком ймовірно, що свого часу Д. І. Кудашев отримав маєтності у Малій Висці як посаг після одруження з К. С. Баратовою. На момент переїзду в Д. І. Кудашева було восьмеро дітей – Катерина, Микола, Єлисавета, Олександра, Марія, Костянтин (помер у 1797 р.), Марфа та Сергій. Найвідомішими з них судилося стати Миколі Даниловичу та Сергію Даниловичу. Микола Данилович Кудашев став генерал-майором, героєм наполеонівських війн [16]. Трагічно загинув у битві під Лейпцигом у 1813 році. Був одружений з донькою М. І. Кутузова – Катериною Михайлівною, з якою мав лише доньку Катерину, а відповідно свою чоловічу лінію в роду Кудашевих не продовжив. Сергій Данилович Кудашев теж був військовим, але вийшов у відставку й продовжив працювати чиновником, дослужившись до посади Київського віце-губернатора, яку обіймав у 1838–1844 рр. Також відомо, що у 1844 – 1847 рр. він очолював дворянство Херсонської губернії. Помер у 1862 році у Києві, похований поряд з Хрестовоздвиженською церквою Києво-Печерської лаври [11; 12]. Саме йому після смерті батьків перейшло у спадок родинне обійстя, яким після його смерті розпоряджались його діти, не втрачаючи зв'язків з родинним гніздом [10]. Орієнтовно на початку 1880-х років вони і продали родинний дім Октавіану Кипріановичу Улашину. Точної дати продажу будинку нам поки що встановити не вдалося, це може бути предметом подальших наукових пошуків. Серед нащадків С. Д. Кудашева відомими стали Олександр Сергійович Кудашев (внук, 1872 року народження) – перший вітчизняний авіаконструктор [6], Сергій Андрійович Подолинський (внук, 1850 року народження) – український вчений-енциклопедист та Микола Олександрович Бердяєв (внук, 1874 року народження) – всесвітньо відомий філософ.

Доньки Д. І. Кудашева поріднилися з відомими у XIX столітті в межах Центральної та Південної України родинами – Бельських, Корбе, Манвелових, Агте, Гербелів [4, с. 169]. Знаковим для вітчизняної історії став і Сергій Миколайович Гербель (правнук Д. І. Кудашева, 1856 року народження) – очільник уряду Української Держави П. П. Скоропадського у листопаді – грудні 1918 року. Він є нащадком Марії Данилівни Кудашевої, яка свого часу вийшла заміж за К. Г. Гербеля.

Як бачимо, майже ціле століття родинним осередком князів Кудашевих був їхній дім у Малій Висці. Людська пам'ять до сьогоднішнього дня фіксує цей факт. У ХХ столітті у будинку Кудашевих у Малій Висці діяла середня школа № 3, нині в його приміщенні розміщена станція юних техніків. Сьогодні цей об'єкт може бути привабливим для туристів, але для цього, окрім упорядкування території довкола нього, потрібні ще й дослідження, які б презентували його історію.

Джерел, які безпосередньо стосуються маловисківського будинку Кудашевих, існує вкрай мало. При підготовці пропонованої розвідки автори у травні 2017 року провели обстеження об'єкту з відповідними замірами її параметрів та детальною фотофіксацією. Не дивлячись на це, визначитися із часом його зведення можемо лише приблизно. За сукупністю візуальних ознак ця споруда за своїм стилістичним спрямуванням, на нашу думку, може бути пов'язана з раннім періодом еkleктики (для якої характерне використання елементів різнорідних архітектурних стилів історичного минулого), зберігаючи при цьому примітні риси пізнього класицизму. Ймовірним часом її побудови може бути друга третина ХІХ століття. Вести мову саме про таку стилістику вважаємо за можливе, виходячи з характеру загального архітектурного вирішення споруди та деталей її декоративного оформлення.

Основний архітектурний об'єм будинку є прямокутним у плані та двоповерховим. Маємо підстави стверджувати, що свого часу ця споруда мала ще й два симетричних бічних крила (*див. іл. 3–4*), одне з яких (ліве) збереглося до наших днів, а праве з якихось причин пізніше було знесене. Однак його існування в минулому засвідчується відповідним схематичним зображенням поміщицького будинку (з двома бічними крилами) на плані Малої Виски, який датується 1891 роком [13, с. 22]. Те, що ці два крила були пізніше прибудовані до основної двоповерхової споруди, а не зводилися разом з нею, засвідчує характер цегляної кладки збереженого лівого крила. За однією з версій у цих прибудовах могла розміщуватися оранжерея.

Композиція головного корпусу споруди – двоповерхового цегляного будинку – є виразно симетричною. Його головному і задньому (парковому) фасадам притаманне чітке горизонтальне та вертикальне членування. Ці фасади мають по сім віконних або дверних осей. У будівлі простежується дотримання одного із найважливіших принципів архітектурної системи класицизму – правила вертикальних осей. Згідно з ним, розміщені одне над одним вертикальні членування (колони, стовпи і т. п.), а також вікна та інші отвори у стінах повинні бути розташованими обов'язково на одних вертикальних осях. Ця вимога диктувалася міркуваннями стійкості та симетрії. Зміщення вертикальних елементів означало вкрай неспокійний і негармонійний вигляд споруди з погляду класицизму [3]. Згідно з усталеними правилами, краса фасаду залежала перш за все від правильної розбивки вертикальних осей отворів [1, с. 4].

У радянські часи, коли споруда зазнала певних трансформацій, шість із семи дверей головного корпусу (тобто всі, окрім одних, розташованих на центральному вході головного фасаду) були закладені та перероблені на вікна. Однак початковий вигляд різних дверних отворів і сьогодні досить чітко прочитується при візуальному огляді, завдяки чому нам вдалося відстежити відповідні сліди від зруйнованих мармурових сходів, старих дверних рам, цегляної закладки пізніших часів.

Середня частина головного фасаду будинку була акцентована злегка виступаючим ризалітом (вертикальним виступом на всю висоту споруди) в три осі. На ньому три вікна другого поверху симетрично співвідносилися по вертикалі з трьома вхідними дверима на першому поверсі (*див. іл. 1, 5*). На протилежному фасаді бачимо загалом подібне розташування віконних та дверних отворів (*див. іл. 2, 6*), але на другому поверсі, замість центрального вікна знаходилися двері. Вони виходили на балкон, симетрично розміщений над трьома дверима першого поверху. Ймовірно це був металевий балкон з навісом (*див. іл. 2*). На можливість саме такої конструкції вказують збережені сліди відповідних кріплень на стіні.

По всьому периметру будинку на лінії розмежування першого і другого поверхів є чітко наявною або ж простежується горизонтальна тяга – декоративний профільний карниз, викладений з цегли. Він додає виразності та елегантності вигляду всієї споруди. Вікна другого поверху на головному і задньому фасадах акцентовано подібним, але дещо вужчим окремим підвіконним поясом, який проходить через усю площину обох фасадів, перериваючись лише на лінії перетину з пілястрами та дверима. На кожному з двох бокових фасадів будинку розміщено по одному вікну (із слідами перебудови чи ремонтних робіт), нижня лінія яких знаходиться на перетині із загальною міжповерховою тягою.

Попід дахом по всьому периметру (окрім центрального ризаліту) головний корпус опоясують викладені з цегли невибагливі за формою вінцевий карниз та розміщена під ним гладенька і висока (у п'ять ліній цегляної кладки) стрічка фризу. Відповідна горизонталь в оздобленні ризаліту поєднується із загальною лінією будинкового карнизу і фризу, але при цьому відзначена більшою різноманітністю архітектурних обломів – виступаючих прямолінійних та криволінійних профілів простих і дещо складніших форм.

Будинок нині перекритий напіввальмовим дахом. Це конструкція із чотирма схилами, два з яких мають форму трапеції, а інші два (трикутні торцеві схили, так звані вальми) – наполовину зрізаних трикутників. Автори статті висловлюють припущення, що початковий вигляд даху будинку після перебудов і ремонтів зазнав досить суттєвих змін, та що свого часу він міг мати багатше архітектурне оздоблення з балюстрадами по периметру і аттиком над виступаючим ризалітом головного фасаду споруди (*див. іл. 1, 2*). До цієї думки нас спонукав аналіз деяких старих фото будинку (переданого в подальшому під приміщення школи) із ймовірними слідами збережених виступаючих опорних конструкцій.

Ризаліт головного фасаду основного будинку прикрашено чотирма плоскими пілястрами, які розміщені по висоті другого поверху та поділяють його на три частини (*див. іл. 1, 5, 8*). Інтерколумнії (інтервали між сусідніми пілястрами) нерівні – центральний є вужчим, а два бокові дещо ширші.

Вікна різних поверхів основного корпусу мають неоднаковий розмір та різне архітектурне оформлення. У початковому варіанті на першому поверсі головного і заднього фасадів розміщувалося по чотири вікна (по два справа і зліва від трьох дверей, розташованих по центру обох фасадів) (*див. іл. 1, 2*). Вікна і їх декоративне оздоблення мають прямокутні форми. Лиштва (наличники) у них виконані у формі плоских пілястрів, які з'єднані вертикальними стійками із прямокутними надвіконними карнизами – так званими сандриками-поличками. Ці вікна ще акцентовані прямокутними підвіконними нішами. Підвіконня виконані як частина конструкції в якій вікно опирається на своєрідний постамент. В результаті ряду пізніших перебудов двоє дверей (із трьох) на парадному вході та всі троє дверей на задньому фасаді були закладені і перероблені на вікна.

Парадний вхід на головному фасаді розміщувався у трьох арочних прорізах. Збереглася верхня частина цих отворів – трьохчастинний сегмент у формі півкола. Самі ж двері ймовірно також мали скляні вставки, бо без них у внутрішніх приміщеннях першого поверху не вистачало б світла. Двері заднього фасаду, які виходили в парк, мали прямокутну форму і очевидно також були частково зашклененими. Парк поряд з будинком вирізнявся наявністю рідкісних порід дерев. Масштаби парку (близько одного гектара) дозволяють говорити про нього, як про об'єкт садово-паркового мистецтва [13, с. 21].

Вікна на другому поверсі будинку меншого розміру, ніж на першому та оформлені інакше. Вікна бічних стін головного корпусу зазнали досить значних перебудов, але за збереженими окремими деталями можна припустити, що вони були тотожними вікнам основних фасадів. Найбільш примітною деталлю оздоблення вікон другого поверху є цегляна рельєфна кладка дугової криволінійної форми (*див. іл. 8*). Не скрізь вона збереглася (через пізніші ремонти), але в тому, що вона прикрашала всі вікна другого поверху сумнівів практично немає. Такий же профіль декору використаний і над балконними дверима заднього фасаду. Подібний характер оформлення вікон і дверей другого поверху містить в собі, як нам уявляється, риси ранньої еkleктики. З нею ж ми схильні пов'язувати і деякі елементи більш дрібних членувань в оздобленні площини стіни навколо парадного входу, які можуть відображати тенденцію до ускладнення пластики фасаду. Схожі риси відзначаються, зокрема, в деяких сучасних публікаціях, присвячених архітектурі XIX століття [5].

Бічні одноповерхові прибудови (*див. іл. 3–4*), з яких збереглося лише ліве крило, ймовірно були зведені у 1880-х роках і цілком відображають загальну свою підпорядкованість архітектурним формам головного корпусу. На це вказує схожість їхніх аркових ніш, в яких розміщувалися прямокутної форми вікна (*див. іл. 7*) (нині форма вікон інша) до конфігурації арок парадного входу будинку. Логічно припустити, що бічні крила були симетричними не лише на плані, а й за конструкцією та оздобленням, а отже мали кожне по п'ять таких аркових секцій (*див. іл. 3*). Елементи міжаркової цегляної кладки нагадують деталі оздоблення головного фасаду будинку. Бічні крила розміщувалися під деяким кутом до нього, мали прямокутну форму та були перекриті двосхилим дахом.

Перспективним для подальших досліджень історії родинного маєтку Кудашевих може бути продовження вивчення генеалогії роду та їхнього внеску у вітчизняну історію XIX – початку XX століть. Що стосується безпосередньо будинку Кудашевих, то його історія, на нашу думку, потребує пошуку поетажних планів (завдання обумовлене частими перебудовами внутрішнього планування), вивчення деталей інтер'єру будинку (внутрішньої ліпнини, кахельного облицювання, особливостей столярних виробів тощо). Також доцільним буде подальше комплексне вивчення споруди.

Підсумовуючи сказане, вважаємо за доцільне констатувати, що маєток Кудашевих у Малій Висці є цікавим зразком провінційної архітектури та садово-паркового мистецтва XIX століття. Пропонована публікація не претендує на вичерпність суджень, оцінок і висновків, а передбачає можливість продовження наукових досліджень з кінцевою метою подальшої реєстрації об'єкта як пам'ятки культури місцевого значення та її музеєфікації.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Браузеветтер А. Архитектурные формы гражданских построек. 202 табл. с поясн. текстом: в 2 ч. / А. Браузеветтер; пер. с немец. К. В. Наумова; под. ред. Л. П. Шишко. Санкт Петербург: Изд. И. И. Базлова. Типолитогр. М. С. Персона, 1904. Ч. 1. 23 с., [152] л. черт.
2. Васильевич С. Титулированные роды Российской империи. Санкт Петербург, 1910. 296 с.
3. Возняк Е. Р. Принципы оформления классицистического фасада архитектурными формами // Современные проблемы науки и образования. 2014. № 6. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=17003>
4. Думин С. В., Первушкин В. В., Шишлов С. П. Князья Кудашевы // Дворянские роды Российской империи / П. Гребельский и др. (авт.-сост.); С. В. Думин (науч. ред.). Москва: Ликоинвест, 1996. Т. 3: Князья. С. 165–171.
5. Исторический Таганрог. 1840–1860-е гг. От классицизма к эклектике (Григорян М.Е., Решетников В.К. История архитектуры и градостроительства). URL: [https://sites.google.com/site/istoriceskijtaganrog/ulicy/1840–1860-е-gody-ot-klassicizma-k-eklektike](https://sites.google.com/site/istoriceskijtaganrog/ulicy/1840-1860-e-gody-ot-klassicizma-k-eklektike)
6. Карамаш С. Піонер-літакобудівник князь Олександр Кудашев / С. Ю. Карамаш, В. В. Татарчук. Київ: Видавництво «КММ», 2010. 72 с.
7. Катана Г. К., Цись В. О. Мала Виска / Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область. Київ: Гол. ред. УРЕ УРСР, 1972. С. 384–394.
8. Кудашевы / Энциклопедический словарь. Том XVIa. Кояловичь-Кулонь / Издатели: Ф. А. Брокгауз (Лейпциг), И. А. Ефрон (С.-Петербург). Санкт Петербург: Типо-Литография И. А. Ефрона, Прачечный пер. № 6, 1895. С. 927.
9. Макидонов А. В. Персональный состав административного аппарата Новороссии в XVIII веке. Запорожье: Просвіта, 2011. 336 с.
10. Маловисківська гілка родини князів Кудашевих: збірник документів / Упоряд., вступ. стаття Юрія Нетреби. Київ: Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2014. 96 с.
11. Нетреба Ю. Князь Сергій Данилович Кудашев – герой війни і київський губернатор // Наукові записки Інституту археографії та джерелознавства: збірник праць молодих вчених та аспірантів / Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Київ, 2013. Т. 26. С. 250–254.
12. Нетреба Ю. Некрополь князів Кудашевих у місті Києві / V Міждисциплінарні гуманітарні читання: тези доповідей Міжнарод. науково-практич. конференції, 19 жовтня 2016 р. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. С. 74–76.
13. Перебийніс Г. М. Мала Виска. Історико-краєзнавчий нарис. Кіровоград, 2000. 122 с.
14. Русавська В. А. Садибна культура як складова вітчизняної культури XIX ст. // Культура народів Причерномор'я. 2014. № 266. С. 126–131.
15. Татарчук В. В. Кудашев Олександр Сергійович / Енциклопедія сучасної України: енциклопедія. Т. 15. Кот-Куз / Співголови редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковська. Київ: Ін-т енциклопедичних досліджень НАНУ, 2014. С. 628.
16. Чорний О. В. Маловідомий герой епохи наполеонівських війн генерал-майор Микола Данилович Кудашев // Проблеми вітчизняної історії XIX – початку XX століття. Зб. наук. праць. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2013. Вип. 21. С. 183–193.

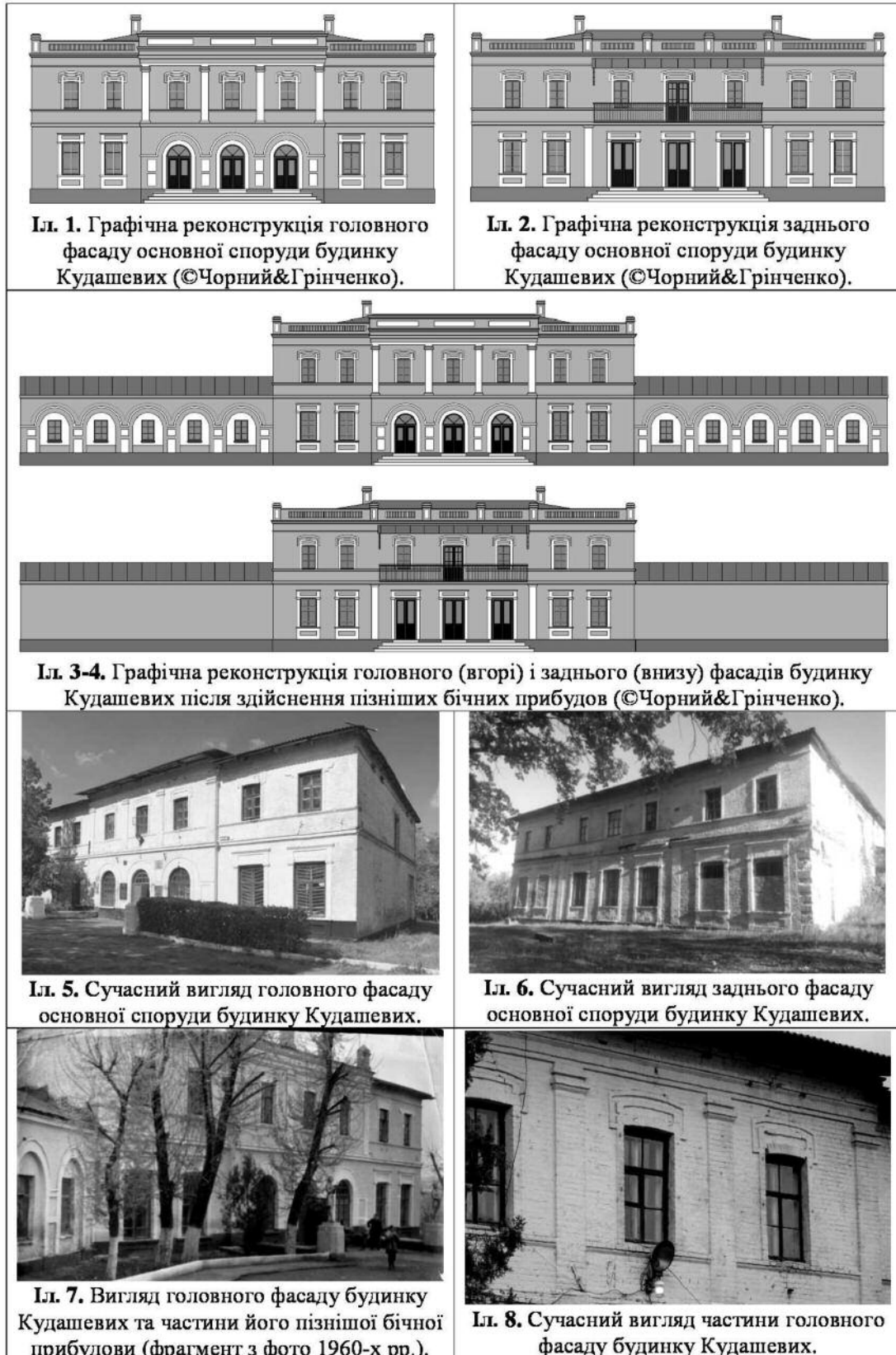

REFERENCES

1. Brauzevetter, A. (1904). *Arkhitekturnye formy grazhdanskikh postroek [Architectural forms of civil buildings]*. (K. V. Naumova, Trans). L. P. Shishko (Ed.). Saint Petersburg: Izd. I. I. Bazlova. Tipolitogr. M. S. Persona [in Russian].
2. Vasilievich, S. (1910). *Titulirovannye rody Rossiyskoy imperii [Titular families of the Russian Empire]*. Saint Petersburg [in Russian].
3. Wozniak, E. R (2014). Printsipy oformleniya klassitsisticheskogo fasada arkhitekturnymi formami [Principles of decorating the classic facade with architectural forms]. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya – Modern problems of science and education*, 6. Retrieved from <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=17003> [in Russian].
4. Dumin, S.V, Pervushkin, V.V, Shishlov, S.P. (1996). Knyaz'ya Kudashevy [Princes of Kudashev] P. Grebelsky et al. (aut.-comp.), S. Dumin (Ed.). *Dvoryanskie rody Rossiyskoy imperii – Noble families of the Russian Empire* (Vols. 3: Princes), (pp. 165–171). Moscow: Likominvest [in Russian].
5. Grigoryan, M. E, Reshetnikov, V. K. (n.d.). Istoricheskiy Taganrog. 1840–1860-e gg. Ot klassitsizma k eklektike [Historical Taganrog. 1840–1860-ies. From classicism to eclecticism]. *Istoriya arkhitektury i gradostroitelstva – History of Architecture and Urban Development*. Retrieved from <https://sites.google.com/site/istoriceskiytaganrog/ulicy/1840–1860-e-gody-ot-klassicizma-k-eklektike> [in Russian].
6. Karamash, S. Yu., Tatarchuk, V. V. (2010). *Pioner-litakobudivnyk kniaz Oleksandr Kudashev [Pioneer-aircraft constructor Prince Alexander Kudashev]*. Kyiv: Vydavnytstvo «KMM» [in Ukrainian].
7. Katana, G. K., Tsiski, V. O. (1972). Mala Vyska [Mala Vyska]. *Istoriia mist i sil URSR. Kirovohradska oblast – History of cities and villages of the Ukrainian SSR. Kirovograd region*, (pp. 384–394). Kyiv: Hol. red. URE URSR [in Ukrainian].
8. Kudashev (1895). *Entsiklopedicheskii slovar – The Encyclopedic Dictionary*. (Vols. XVIa: Koyalovich-Kulon). Brockhaus, F. A. (Leipzig), Efron I. A. (Saint Petersburg) (Pub.). (p. 927). Saint Petersburg: Tipo-Litografiya I. A. Efrona, Prachechnyy per. № 6 [in Russian].
9. Makidonov, A. V. (2011). *Personalnyi sostav administrativnogo apparata Novorossii v XVIII veke [Personal composition of Novorossia administrative apparatus in the 18th century]*. Zaporozhye: Prosvita [in Russian].
10. Netreba, Yu. (Eds.). (2014). *Malovyiskivska hilka rodyny kniaziv Kudashevykh: zbirnyk dokumentiv [Malovsky branch of the Kudashevs family princes: collection of documents]*. Kyiv: In-t ukrainskoi arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho [in Ukrainian].
11. Netreba, Yu. (2013). Knyaz Serhii Danylovych Kudashev – heroi viiny i kyivskiy hubernator [Prince Sergey Danilovich Kudashev, is the hero of the war and the governor of Kiev]. *Naukovi zapysky Instytutu arkheohrafii ta dzhereloznavstva: zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv / Instytut ukrainskoi arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho – Scientific notes of the Institute of Archeography and Source Studies: a collection of papers by young scientists and postgraduates / Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies. M. S. Hrushevsky*. (Vols. 26), (pp. 250–254). Kyiv [in Ukrainian].
12. Netreba, Yu. (2016). Nekropol kniaziv Kudashevykh u misti Kyievi [Necropolis of the Kudashev princes in the city of Kiev]. *V Mizhdystsyplynarni humanitarni chytannia: tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii – V Interdisciplinary humanitarian readings: theses of the reports of the International scientific and practical conference*. (pp. 74–76). Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
13. Perebyinis, G. M. (2000). *Mala Vyska. Istoryko-kraieznavchyi narys [Mala Vyska. Historical and ethnographic essay]*. Kirovohrad [in Ukrainian].
14. Rusavskaya, V. A. (2014). Sadybna kultura yak skladova vitchyznianoï kultury XIX st. [Gardening Estate culture as a component of the national culture of the nineteenth century]. *Kultura narodov Prychernomia – Culture of the Black Sea peoples*, 266, 126–131 [in Ukrainian].
15. Tatarchuk, V. V. (2014). Kudashev Oleksandr Serhiovych [Kudashev Oleksandr Sergeevich]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy: entsyklopediia – Encyclopedia of modern Ukraine: Encyclopedia* (Vols. 15: Kot-Kuz). (p. 628). I. M. Dzyuba, A. I. Zhukovsky (Eds.). Kyiv: In-t entsyklopedychnykh doslidzhen NANU [in Ukrainian].

16. Chorny, O. V. (2013). Malovidomyi heroi epokhy napoleonivskykh viin heneral-maior Mykola Danylovych Kudashev [The little known hero of the Napoleonic wars, Major-General Nikolai Kudashev]. *Problemy vitchyznianoï istorii XIX – pochatku XX stolittia. Zbirnyk nauk. prats. – Problems of national history of the XIX – early XX century. Zb. sciences works. (Vols. 21)* (pp. 183–193). Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].

Родинний маєток князів Кудашевих у Малій Висці
(графічні реконструкції та фото)

Одержано 3.09.2018.